

NEMZETI ÉS ETNIKAI KISEBBSÉGEK TÖRTÉNETE

Az emlékezésnek is van sorsa: Dávid Ferenc

Kovács Sándor: „Simpozion 1979” Dávid Ferenc kultusz: Az egyházi üzenet és a politikai ellenőrzés=Magyar Kisebbség, XVII. évf., 2013. 1. sz. 50-81. p.

Dávid Ferenc halálának 400. évfordulóját 1979-ben mind a pártállam, mind az egyházi vezetés propagandisztikus célokra használta fel.

Az unitárius egyház alapítójára való megemlékezések 1868-ban, az egyházalapítás 300. évfordulóján kezdődtek, a személyhez köthető kultusz pedig születése 400. évfordulóján, 1910-ben érte el csúcspontját. Az ünnepi megemlékezéseken angol és amerikai unitárius delegációk mellett Magyarország összes keresztény felekezete és a vallás- és közoktatásügyi miniszter is képviseltette magát. Az ünnepségeken nemcsak Dávid Ferenc szellemét kívánták feléleszteni, hanem alakját a keresztény egyház családjában törekedtek rehabilitálni.

A Dévai vár oldalában 1916-ra Dávid Ferenc emléktemplomot szeretett volna az egyház létrehozni, de az I. világháború megghiúsította a nemes szándékot, sőt, az ugyanott állított emléktáblát 1918-ban összetörték (majd ez 1944-ben másodszor is megtörtént a helyreállított táblával).

A két háború között új elemekkel bővült a Dávid Ferenc-kultusz: a visszaemlékezésekben a „múlt szellemóriása”, a „megfeszített nemzet” és más toposzok is megjelentek.

A második bécsi döntés után újabb változás következett be a visszaemlékezésekben, amelyekben Dávid Ferenc „olyan alkotó géniusszá lényegült át, aki képes mitikus teremtő gesztusokra”. Neve és alakja a magyar géniusszal, az unitárius hit pedig a magyar öntudattal fonódott össze.

1948-ban a kolozsvári unitárius középiskolás lányok gyűjtést szerveztek a dévai emlékpont helyreállítására, és a javítási munkálatokhoz az egykor Déván ügyvédeskedő Petur Róza is hozzájárult.

A miniszterelnök avató beszédében kifejtette, hogy Romániában vallásügyenlőség van, és a korábbi felekezeti és etnikai feszültségek, elmentések felszámolása az állam érdeme. A pártpolitika felhasználta Dávid Ferenc emlékét a népi demokrácia propagálására (5 nappal az iskolákat államosító tanügyi reform után!), szócsöve pedig nem volt más, mint Bende Béla unitárius lelkész és egyben képviselő. A Bende-féle felfogás dominált az egyházban, amit csak részben tudott ellensúlyozni az Erdő János-féle irányzat, amely Dávid Ferenc bátorságát, egyházépítő és közösségteremtő szerepét helyezte előtérbe. Az 1979-es évfordulós ünnepségek előkészítése során az unitárius egyházi vezetők kompromisszumot kötöttek ugyan az Egyházügyi Hivatallal, és a Securitate nyomásának is engedtek, de a hívek többsége nem érezte a megalkuvás tényét, csak azt, hogy látszólag jelentéktelen felekezetükre és ünnepükre a világ vezető hatalmai is felfigyeltek. Ám mind a nyugati, mind a magyarországi látogatók 1979-ben már tisztában voltak a romániai közállapotokkal. Összességében a megalkuvások mögött tudatos egyház- és nemzetépítés történt meg akkor is, ha ez a magyar olvasó számára árulásnak tűnik. Mert: a kompromisszumok árán való nyitás lényegesen jobb volt a felekezet számára, mint a szektánszó befelé fordulás.

Cholnoky Győző

Helmut Kohl és a valutaunió

Loth, Wilfried: Helmut Kohl und die Währungsunion. = Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte. 61. Jg. 2013. No. 4. 455-480. p.

A mai Európai Unió politikai, gazdasági és monetáris közösségét megalapozó Maastrichti Szerződésig (1992) fáradtságos, küzdelmes út vezetett a megelőző néhány év során. A meglévő Gazdasági Közösség elmélyítését, programbővítését mozgató Mitterrand elnök és Kohl kancellár

koncepciói, ha más-más prioritások jegyében is, de azonos irányba mutattak, és a bevált francia-német együttműködés talaján, minden egymásnak feszülés ellenére, végül összeértek. A francia politika eredetileg alapvetően a valutaunió eszméjét követte. Nyugat-német részről ez a legkevésbé sem esett kézre. Hanem a politikai szövetségesülés kedvező hátszelet ígért a kelet-német állammal történő újraegyesüléshez, mint a lehetőség 1989 körül a készülődő, majd lezajló keleti felbomlás szemhatárán – történelmileg lényegében váratlanul – kirajzolódott (döntő pillanatként hatott Magyarország kapuvágása a vasfüggönyön). Így, a német fél a politikai unió vezérfonalán haladt. A varsói rendszer szétesése a pillanat hevében a politikai unió-terv dimenzióján belül is váratlan, új gondolkodni valót adott (biztonság, migrációs nyomás).

Számosan máig úgy vélik: a német újraegyesítés ára a nyugat-német márka feladása volt, vagyis, hogy az euro a német egyesítés „terméke”. Természetesen nem ez történt: a valutaunió ugyanis rég előkészületben volt, a német beleegyezés csupán késlekedett a Szövetségi Bank (egyszersmind a közvélemény) ellenállása okán, amikor egyszer csak előállt a német egyesítés páratlan lehetősége és kötelezettsége. Kohl kancellár épp eme, általa levezényelt nemzeti aktussal „vette meg” a társadalom beleegyezését a valutaunió-kérdésben. Egyesek szerint a kancellár eléggé „könnyelmű” volt ezzel, mások úgy látják: „szegény” ember kényszerhelyzetben cselekedett (ez utóbbi felhang csendül ki H. P. Schwarz 2012-ben megjelent Kohl-életrajzából). Ha kell, ma Kohl fejére száll az euro-övezet egész mai államadósság-válsága is: hogy-hogy nem látta a Maastrichti Szerződés időzített bombaként funkcionáló gyengéit?!

Az ismertetett tanulmány jeles történész-politológus szerzője mélyre merül a tervezetések, véleményütköztetések, részletegyeztetések, tárgyalások és informális tájékoztatások szerteágazó dokumentumanyagában. Tüzetes részletezéssel, sokoldalúan és elevenen idézi meg az unió megteremtésére lépésről-lépésre tett erőfeszítéseket. Hiteles történetiséggel rajzolódnak ki a szereplők portréi: Mitterrand elnöké, aki az egyes tárgyalási fordulók során könnyen gyanakodni kezd, német partnerében mégis a végsőkig bízik, leszereli saját acsargó embereit; a mélyen elkötelezett Kohl kancelláré (öt újra és újra épp hazai ellenzékének manőverei fásasztják), és különböző mellékszereplőké. Látjuk minden irányú összekötő szerepé-

ben, egyben ötletgazdaként is Genscher külügyminisztert, a mindenkivel kötekedő Thatcher asszonyt dührohamaival, még egyszer Mitterrand-t, amint Gorbacsovot félti Kohl lankadatlan követelőzésétől (nehogy még a fejébe kerüljön engedékenysége, s a Kremlben átvegyék a hatalmat a keményvonalas tábornokok). Jobban értjük egyes tárgyalások zavarait a valódi szándékoktól időnként elváló politikai PR zavaró repüléseivel - akár Mitterrand, akár Kohl esetében, egy-egy új választási ciklus kampánya során (újraválasztásuk: 1988, illetve 1990).

„Testközelből” élhető meg a tanulmányban Kohl német egyesítési tervének első riadt, ellenséges fogadtatása akár francia részről is, még inkább az angol aggályok tükrében. Apróról-apróra végig kellett tárgyalni a mindenfelől követelt „biztosítékokat”. Rendkívüli erőfeszítéseket, sok visszafogottságot követelt meg, hogy a német egyesítés fel ne borítsa az európai folyamatot, s hogy abba inkább „szerves” módon beleférjen. Más oldalon Kohlnek belső ellenállással szemben kellett megvédenie az Odera-Neisse határvonal elismerését.

Politikai, gazdasági és monetáris közösség megteremtése – történelmi együttállásban az új német egység békés kivívásával: egyszeri lehetőségként adatott meg Európának és németségének. Helmut Kohl múlhatatlan történelmi érdeme, hogy meg tudta ragadni a lehetőséget.

Komáromi Sándor

A társadalmi integrációigény tükröződése jótékonyági alapítványok koncepcióiban a késő tizenkilencedik század prágai zsidósága körében

Niedhammer, Martina: Interreligiöse Stiftungen im jüdischen Bürgertum am Beispiel Prags in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts. = Český časopis historický, 111. vol. (2013). 3. no. 563-578. p.

A társadalmi kirekesztettség lassú oldódása idején – a törvényi egyenjogúsítás feltételei mellett – a zsidó gazdasági-pénzügyi elit tagjai növekvő számban tették le névjegyüket olyan osztálytársadalmi szemhatáru